

Den betänkliga
Fritänkaren

Nr. 199 Hösten 2011

Nittonde årgångens nummer 9

Innehåll i detta nummer:

Berlinäventyret	2
Ur årets bokmessa	4
Ahasverus minnen, del 109: <i>Dirigenten</i>	9
En del filmer	11
Milstenar, oktober-november 2011	12
Åtterresan, del 14: <i>Den magnifika påsken</i>	13
Den strålande fiaskoresan, del 2: <i>Nya prövningar</i>	15
Katastrofresan, del 11: <i>Lamayuru</i>	16
Resan till Phuktar, del 20 : <i>High life i Dharamsala</i>	17
Rekordresan, del 19: <i>Till Bodhgaya</i>	19

Fritänkaren ägnar sig mest åt litteratur, musik, film, politik, filosofi, religion och resor men även åt annat. Den är inte på något sätt anknuten eller ansluten till någon ideologi eller åskådning av vad slag det vara månne, utan tar tvärtom avstånd från varje institution som kräver okritisk underkastelse, och är helt oberoende humanistisk.

Beteckningen *Fritänkare* är ursprungligen tysk och står för person som i religiösa och ideologiska frågor inte erkänner någon auktoritet och därför är kritisk och avståndstagande mot alla religiösa och ideologiska institutioner och framför allt deras eventuella dogmatik.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Postgiro : 621 39 94 – 4 ("*Fritänkaren*", C. Lanciai)

Årsprenumeration: 250 kr (även i Danmark och Norge; i Euroland: 30 Euro)

Tvåårsprenumeration : 350 kr (40 Euro)

Avgifterna har inte höjts på 8 år.

I Finland kan avgifter insättas på *Aktia bank*, kontonummer 405510-667802 (avgiftsfritt).

IBAN-nummer för folk som eventuellt vill betala prenumeration även från annat utland:

SE37 5000 0000 0500 7297 2165

Bic-code: ESSESESS

Redaktionsslut för detta nummer : 5.10.2011

Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Letnany 221

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns numera alltid tillgängligt på nätet jämte andra skrifter:

www.fritenkaren.se

<http://hem.fyristorg.com/aurelio>

e-post-adress : clanciai@yahoo.co.uk

WSN 1652-0122

Berlinäventyret

Detta var vår första körresa på ett antal år, varför förväntningarna givetvis var höga. Själv hade jag inte varit i Berlin på tjugo år och då endast på genomresa, vilket ändå hade varit nog så intressant, då Berlinmurens fall nyligen timat och Östberlin var tämligen nyöppnat och helt intakt såsom DDR gestaltat det med förfall och sterilitet överallt, vilket var särskilt markant i järnvägsstationen Lichtenberg, där jag blev åsyna vittne till hur några färska *skinheads* misshandlade en vietnames, varpå vietnamesen hade den oerhörda fräckheten att försvara sig och slå tillbaka, så att *skinheads*en kom rusande upp för trapporna vrålade och blodiga. Jag inväntade aldrig polisens ankomst, men det var Öst-Berlin då: *skinheads*, dagsfärska nynazister, ödslighet och dekis.

Den världen kände man inte alls igen när man nu vandrade längs *Unter den Linden* och besökte en billigare gaturestaurang med engelskt namn där man bara kunde beställa *fish and chips* digitalt – beställningen måste knappas in på en tavla, och man fick en liten digital dosa med sig till bordet, som signalerade när maten var klar.

Vi reste dit för att göra vårt Bellmanprogram, då Bellman framgångsrikt översatts till tyska av ett flertal kvalificerade översättare, av vilka vi fick träffa en, som var formidabelt entusiastisk både över Bellman och oss. Sveriges kanske främsta Bellmantolkare idag Martin Bagge var med oss och framförde diktaren/kompositören på både tyska och svenska och till och med en sång på platt-tyska, vilket gick hem. Själva konserten var fullsatt i den anrika gamla Svenska Församlingen i Berlins sydvästra utkanter, en församling som min mor redan varit inbjuden till vid ett helgfirande med folkdräkter och svensk folkmusik för 75 år sedan, då Berlin hade varit en helt annan stad med ett förintande krig framför sig, som ingen då kunde ana. 1936 var ju året för Berlinolympiaden, då Berlin för världen framvisade en kliniskt välputsad fasad som var alltför perfekt och imponerande för att inte väcka onda aningar – min mor upplevde Berlin 1936 som hotfullt. Den Svenska Församlingen delas mellan svenskar och norrmän, det finns 3000 svenskar i Berlin och 1000 norrmän, och det säger sig självt att församlingen blomstrar. Den är som ett helt kloster med atrium (klostergård), bibliotek, församlingssal, kyrka och allt vad en enklav kan behöva.

Efter vår bejublade konsert bjöds det på en eftersits i en trubadurkrog ganska mitt i centrum nära Domkyrkan och platsen för slottet, som nu planeras ett återuppförande av. Fastän det klarat sig genom andra världskriget tämligen intakt valde DDR-regeringen att spränga bort det för att i dess ställe bereda en paradplats typ Röda Torget. Naturligtvis kan man inte återställa det gamla väldiga slottet i detalj utom rent arkitektoniskt och till det yttre, men bara det är aktningvärt nog.

Vid denna trubadurträff uppträdde även lokala förmågor, och en trubadur framförde Bellman på tyska. Det var "Ulla, min Ulla" som om det var en Schubertlied, och genomgående höll sig denne trubadur till kliniskt ren harmonik och melodik, vilket var mycket njutbart. Jag har alltid undrat varför svenska trubadurer så nödvändigt ska förvränga Bellman, så att melodierna ibland blir oigenkännliga, som om det var någon mening med att göra sig till och belasta enkla sånger med grimaser och manér bara för att göra dem mera märkvärdiga, varvid bara motsatt effekt uppnås. Sålunda når till exempel Fred Åkerströms tolkningar ibland ett stadium av det groteska. I mitt tycke är detta att köra över Bellman och korrumpa honom som musiker.

Det är just melodiken hos Bellman som är det geniala hos honom. Texterna är bara beskrivande, de är aldrig genialiska om de dock kan vara ömt lyriska ibland, medan de främst vill ange stämningar, som musiken är direkt anpassad efter. De verkliga poemen är därmed melodierna, som alltid är formfulländade i sin raka enkelhet. Visst stal han friskt från alla andra kompositörer han hörde, man hittar hos Bellman fullt av Mozart och Händel, bara för att nämna några, men dessa lån har Bellman fullkomligt stöpt om i sin egen form och på ett förfinat sätt förenklat till ren melodik. Det vore synd om denna melodik skulle sättas i andra rummet för personlig mannerism.

Ingen buss körde hem oss efteråt, varför det blev ganska komplicerat att ta sig hem igen till den andra ändan av staden, då under denna period såväl tunnelbanan som busslinjerna i hög grad låg nere. Vi hade tillsagts att ta buss nummer 100 någonstans ifrån, men ingen hittade någonsin platsen för denna stipulerade busshållplats. Vi hittade andra busshållplatser men aldrig med någon normal buss med ett nummer. Hela tunnelbanesystemet var satt ur funktion

genom reparationer, och under dagen hade vi haft skrymmande problem med trafiken, då hela staden blockerats av demonstrationer. Det var mest missnöjesdemonstrationer till följd av hyreshöjningar som följd av onödiga lyxsaneringar, så att vanligt folk inte längre kunde bo kvar i de stadsdelar där de alltid bott.

Att sålunda ta sig hem via tunnelbanan en lördagskväll när få linjer fungerade var ett äventyr. Med Mats som lots lyckades vi dock tricksa oss igenom detta intrikata system, där det gällde att pussla ihop korta sträckor med varandra, så att vi i princip fick byta tåg vid varje station. Han hade hela dagen sysslat med detta och lärt sig hur man gjorde, då han haft en högeligen njutbar lunch ute i Kreuzbergs charmerande kvarter, så jag hade tur som fann honom som labyrintledare. Att gå hem de sex kilometrarna hade inte varit något nöje då det började regna under natten.

Själv hade jag i princip hela livet sett fram emot att äntligen få göra ett ordentligt besök i Berlin med besök av dess sevärdheter och framför allt Pergamonmuséet, som jag redan 1971 spetsat mig på att en gång få besöka. Fastän jag läst så mycket om det och haft så höga förväntningar i så hemskt många år blev besöket en överväldigande upplevelse, som överträffade alla förväntningar. Pergamon var kungariket i Mindre Asien söder om Dardanellerna som grundades av Eumenes, chefen för Alexander den Stores kansli och en av hans närmaste män och troligen den högst bildade och kultiverade av hans generaler. Pergamon gjorde han till sin huvudstad, som efter Rhodos storhetstid övertog rollen som Antikens främsta kulturcentrum. Mest berömt var det för världens främsta bildhuggarskola. Pergamonaltaret är ett resultat därav.

Det grävdes fram ungefär 1880-1935 och transporterades bit för bit till Berlin, liksom Parthenonfrisen redan på 1820-talet överflyttades till British Museum i London "för att rädda vad som fanns kvar". Betydligt mer fanns kvar av Pergamonaltaret än av Parthenon, då Pergamon aldrig bombades. (Athen bombades 1687 av bland annat svensken Königsmarck i den venetianska flottans tjänst, som då krigade mot turkarna, och olyckligtvis råkade han få in en fullträff i Parthenon, som stått intakt i 2000 år, men som turkarna nu råkade använda som krutlager. Allt exploderade, och kvar blev bara övermåttan sorgliga fragment.) Pergamon skakades bara av de vanliga jordbävningarna och andra naturkatastrofer, varför hela strukturen på Zeusaltaret fortfarande är ganska intakt. Det är väl det väldigaste altare som någonsin byggts, och fastän jag väntade mig mycket av det visade det sig vara mycket större än mina allra vildaste föreställningar. Skulpturerna är inte lika vackra som Fidias' kring Parthenon men likväl ett överväldigande fantastiskt skulpturarbete, som fyller hela huset, och Pergamonmuséet är ingalunda någon liten byggnad – nästan lika stort som Göteborgs Konstmuseum.

Vi bodde centralt i gamla Västberlin nära Kurfürstendamm, som låg bara två kvarter ifrån, men likväl är Berlin så ofantligt omfångsrikt, att det från vårt hotell var 6 kilometers promenad in till centrum. Hela *Tiergarten* låg emellan, som är en av Europas största parker. Efter kriget höggs alla träden ner som stod kvar i Berlin, så att hela *Tiergarten* och *Unter den Linden* var bara – anledningen var de stränga vintrarna under och efter kriget, som bara kunde överlevas av den hårt prövade befolkningen genom vedeldning. Efter kriget har dock nästan hela Europa hjälpt till med att plantera nya skogar och lindar i Berlin, och nästan alla träden i *Tiergarten* kommer från Ungern.

Fastän Berlin nu nästan var helt återställt efter kriget upplevde jag det ändå som en sargad stad – ärrna fanns kvar och kunde inte maskeras. En stor del av Berlinmuren hade lämnats kvar främst vid floden, och Checkpoint Charlie hade fortfarande amerikansk bevakning, medan gatorna där runt omkring var omvandlade till muséer om Berlinmuren och dess fasor. Där låg även ett formellt museum om muren inne i ett hus, men jag gick aldrig in dit. Det räckte fuller väl med utställningarna av de autentiska fotografierna och dokumentationerna längs båda sidorna av gatan. Historien har märkt Berlin lika tydligt som Rom och Athen, och dessa ärr kommer aldrig att gå ur. Det mest flagranta är ju naturligtvis Kaiser Wilhelm Gedächtniskirche på Kurfürstendamm, som nu dock var helt intäckt för restaurering.

Men den tydligaste historiska rösten i Berlin var en helt annan från en helt annan världsdel. Berlinmuren smälldes ju upp i augusti 1961 när Dag Hammarskjöld var generalsekreterare i FN och Kennedy var president i USA. Hammarskjöld kunde inte göra något åt saken utom ta emot Chrusjtjovs ursinniga påhopp och utskällningar i FN, då han ju förolyckades bara en månad senare, men den som verkligen gjorde vad han kunde var Kennedy. Han besökte Berlin två gånger, och båda besöken hörde till hans allra viktigaste utlandsbesök och hans historiskt mest

betydelsefulla. Han kunde inte hindra ryssarna från att bygga muren, men han kunde påvisa att kommunismen därigenom murade in sig själv i en total mänsklig, moralisk och politisk bankruttförklaring. Här är ett utdrag ur ett av hans viktigaste tal, som visar hur väl han var införstådd med vad Europa handlade om, hållet i Paulskyrkan i Frankfurt den 25 juni 1963:

”För etthundrafemton år sedan samlades i detta historiska rum ett parlament som bland sina medlemmar räknade Tysklands mest upplysta andar... Det fanns bland dem diktare och professorer, jurister och filosofer, läkare och präster som hade utsetts genom fria val i alla delar av landet. Ingen nation applåderade dess strävanden varmare än min egen. Ingen parlamentarisk församling har någonsin lagt ner större möda på att åstadkomma något verkligen fulländat. Och fast dessa bemödanden till slut strandade, finns det ingen byggnad i Tyskland som med större berättigande kan göra anspråk på benämningen ”den tyska demokratis vagga”.

Men hur förhåller det sig i själva verket med en sådan benämning? I min egen hemstad Boston har Faneuil Hall – en gång mötesplatsen för den amerikanska revolutionens upphovsmän – länge varit känd som ”den amerikanska frihetens vagga”. Men när den ungerske patriotten Kossuth 1852 talade till ett auditorium där, kritiserade han detta namn. ”Det är,” sade han, ”ett stort namn – men det finns någonting som vidlåder det som kommer mig att känna sorg i hjärtat. Ni borde inte säga ’den amerikanska friheten’. Ni borde säga ’friheten i Amerika’. Friheten får varken vara amerikansk eller europeisk – den måste rätt och slätt vara ’friheten’.”

Kossuth hade rätt. Ty om inte friheten blomstrar i alla länder kan den inte blomstra i ett enda. Den kan avlas i en sal, men därifrån måste den föras vidare till många andra. Sålunda hade fröet till den amerikanska revolutionen långt tidigare förts över från Europa, och senare slog dessa frön rot runtom i världen. Och den tyska revolutionen 1848 sände ut idéer och idealister till Amerika och andra länder. Idag, år 1963, är demokratin och friheten i högre grad internationella än någonsin tidigare.” osv.

Naturligtvis var han övermåttan populär i Tyskland och hyllas fortfarande som en av dess befriare, vilket efter honom egentligen bara en annan utlänning gjort honom sällskap med i den äran: Mikhail Gorbatjov, som lever fortfarande. Ett definitivt resultat av hans agerande i samband med Berlinmuren var den sista stora sak som han åstadkom innan han omkom i kanske historiens värsta och mest förödande attentat, nämligen provstoppsavtalet med Chrusjtjov i oktober samma år, där Ryssland, England och Amerika förband sig att aldrig mer provspränga atombomber under eller över jorden eller ens ute i rymden. Det var detta avtal, som i realiteten avslutade det kalla kriget, som president Reagan tjugo år senare riskerade att stryka ett streck över, om han inte rentav gjorde det, varpå Amerika under Bush Junior senare framstod som världens främsta terroriststat. Ändå framstår president Kennedys insatser som mera betydelsefulla än några dåraktiga presidenters sabotageförsök efter honom, och hans verk består till allt väsentligt än idag. Aldrig har en amerikansk president under så kort tjänstgöring fått en så stor världshistorisk betydelse – för att travestera Churchill – och i Berlin idag framstod han fortfarande som den främsta och mest levande berlinaren av alla.

Ur årets bokmässa

Först på programmet var ett seminarium om det kritiska ämnet ”Boken och biblioteket” om hur den konventionella boken under det senaste decenniet för första gången ifrågasatts sedan boktryckarkonsten uppfanns, då den inte bara fått konkurrens med internet och e-boken utan även med ljudboken, bokplattan och print-on-demand-principen. Emellertid kom inte seminariet fram till någonting. Dessa nymodigheter existerar parallellt med de gamla konventionella böckerna, som alltid kommer att behövas, *so what?* Det är bara att utnyttja alla dessa nya möjligheter parallellt med att slå vakt om de gamla, som aldrig kan ersättas – fortfarande föredrar en överväldigande majoritet människor att hellre läsa en drullesäker bok i handen än att plåga ögonen med att läsa från skärmen, fumla med en komplicerad läsplatta som lätt får problem, belamra sig med ljudbokens tekniska attiraljer eller råka ut för en e-bok där vad som helst kan hända då den tekniskt är så överkänslig, som om bara konkreta böcker som man kan bläddra i trots allt förblir de tåligaste och säkraste.

Ett högtintressant seminarium bjöd *Cecilia Uddén Mannheimer* på med *Bitte Hammargren* och *Per Björklund* om utvecklingen i de arabiska länder som valt att ställa till med allmänt bråk sedan årets början, alltså Tunisien, Egypten, Libyen, Syrien och Bahrein. Endast i det sistnämnda landet har reformsträvandena slagits ner, i Syrien liksom i Libyen har den härskande diktaturen valt den betänkliga vägen att försöka göra slut på problemet med att massakrera befolkningen med blodigt inbördeskrig som följd, medan Tunisien och Egypten tycks ha kunnat undvika konfrontationer av det värsta slaget. Mest diskuterades Egypten, där reformprocessen ingalunda är avslutad utan tvärtom oavbrutet fortfarande riskerar att haverera. Det muslimska brödrskapet gör vad det kan för att mygla till sig all makten själva, medan militären fortfarande har ett betänkligt inflytande över processen. Om dessa två går samman har befolkningen ingen chans och kan till och med bli värre ute än under Mubarak.

Mest kritiskt är naturligtvis Syrien, där diktatorn ännu inte ens har stigit ner utan fortsätter en ständigt alltmer desperat och hopplös kamp mot historien, som han omöjligt kan vinna och som bara kostar landet mer ju längre den håller på, liksom i Libyen..

De tre korrespondenterna hade själva varit närvarande under de mest kritiska konfrontationerna, Cecilia hade till och med lyckats ta sig in illegalt i Syrien för att ta reda på vad som pågick, så det var i högsta grad levande historia man sattes in i. Detta seminarium är det värt att söka upp bland de inspelade TV-arkiven.

Britt-Marie Mattsson höll ett lysande kortseminarium om sin bok om familjen Kennedy, som alla vet ett av årets aktuellaste teman, då det är 50 år sedan han blev president med både Berlinmurens uppkomst och Hammarskjölds död inträffande samma år, vilka båda kriser han var synnerligen engagerad i. Britt-Marie har skrivit en roman som heter "Vi tolererar inga förlorare" som kan betecknas som något av ett valspråk för den ödesdrabbade men mäktiga familjen, men fastän det är en roman har hon inte lagt till något själv. Hon menade, att de gör ju allt själva, allt omkring dem är så dramatiskt och romantiskt så det är bara att ösa ur och på, medan man ändå måste utelämna det mesta, helt enkelt för att allt inte får plats i någon bok. Hennes bok tillför därmed ingenting nytt i ämnet, medan hon dock försökt poängtera Jacqueline Kennedys viktiga insatser efter makens död i att odla kulten. Britt-Marie gav henne nästan all kredit för den saken, den posttraumatiska romantiseringen, som pågår ännu idag, och som Jacqueline beslutsamt tog i tu med att genomföra så gott som omedelbart efter attentatet, som om hon ville tillförsäkra maken ett desto evigare liv i alla människors hjärtan just för att han ryckts bort så tidigt och orättvist. Denna uppgift och arbete är något som de flesta biografer gått förbi tidigare men som kanske var det viktigaste och mest behjärtansvärda av allt, när John F. inte längre kunde göra något själv. Till och med hennes äktenskap med Onassis faller helt i skuggan av detta konstruktiva sorgearbete.

Ett annat lika intressant seminarium var *Barbro Eberans* om en politiker av motsatt slag, nämligen Hitler, som försökt gå in på diktatorns demoniska drag under titeln "Var Hitler en demon?" Detta är ett ruskigt ämne, men Barbro höll konsekvent en högst neutral och distansierad ton i sin mycket objektivt analytiska och psykologiskt sakkunniga belysning av ämnet. Myten om att han aldrig dog kom till genom att Stalin förteg hans självmord, varför de andra allierade inte fick veta någonting därom, och då de inte visste vad som hänt började de faktiskt efterlysa honom och konstruera maskerade porträtt av hur han kunde se ut i olika förklädnader. Ämnet är kusligt aktuellt genom nynazismens häpnadsväckande frammarsch som extremhöger i sedan gammalt antifascistiska länder som Frankrike, Italien, Beneluxländerna och Norden (typ Sannfinländarna i Finland och massmördaren i Norge, som vi ännu inte vet vilka som stod bakom honom – han kan inte ha varit helt ensam ideologiskt). Ämnet tarvar tyvärr därför en så noggrann utredning som möjligt.

Hon gick igenom Hitlers hela karriär i detalj, från att ha halkat in på politikerbanan av ren slump – det var det sista han kunde föreställa sig att kanske bli som konstnär och operafantast i Wien med särskild svaghet för teater. Till sin förvåning upptäckte han, när han talade offentligt, att folk satt som hypnotiserade och klistrade vid hans läppar under andäktig dödystnad. Detta fann hans parti att kunde utnyttjas, och genom detta utnyttjande av honom kunde det växa från ingenting till Tysklands största parti, ekonomiskt understött av Amerika och Rockefeller, världens första miljardär. Utan den amerikanska uppbackningen, och utan finanskrisen 1929

med det oändliga och långvariga elände den medförde hade det sannolikt aldrig blivit mer av Hitlers parti än en bisarr parentes.

Vad man inte får glömma var att Hitler var en renodlad idealist. Han älskade de stora tyska idealen, de medeltida kejsarna, musiken, konsten, och han lade vinn om att själv leva ett så idealiskt liv som möjligt helt utan alkohol och kött och utan något sexliv. Därigenom kunde han lägga ner all sin energi på att faktiskt kvalificerat styra landet under 30-talet och föra det till en ledande position för hela världen. Emellertid medförde hans sällsamma förmåga att trollbinda gränslösa publikerna den svagheten, att han själv föll för sin egen förförelse. Att leda massorna blev som en drog för honom, han blev besatt av sin egen förmåga och den makt den medförde, varför urspårningen blev oundviklig. Ingen kan ständigt accelerera utan att spåra ur.

Det var detta psykologiska fenomen som var Hitler som *Barbro Eberan* försökte belysa med sin bok och sitt seminarium, vilket gav en helt annan bild av karlen än den vanliga schablonbilden av en ensidigt ond och galen diktator. Fastän både Stalin och Mao skördade många tiotals miljoner fler offer än Hitler, Stalin dubbelt så många som Hitler och Mao dubbelt så många som Stalin, är det fortfarande Hitler som dominerar vår föreställning som 1900-talets mesta diktator, den ondaste och ökändaste av alla, och som fortfarande mest lever i folks medvetanden, särskilt med tanke på nynazismens problematik, ett ogräs som troddes vara utrotat med det andra världskriget men som dessvärre gripit omkring sig i de flesta europeiska länder, och mera så i icke-tyska länder än de tre tysktalande. Även detta är ett fenomen att hårdbevaka och följa med den kritiska utvecklingen av, som en svårbemästrad och envis sjukdom.

Detta var ämnet för nästa seminarium, "Rasister på frammarsch" med *Lisa Bjurwald* och *Werner Perger* från Tyskland med *Carl Tham* som utmärkt moderator. Seminariet kom dock knappast mycket längre än till att belysa problemet, som kräver vaksamhet. Werner Perger gjorde ett mycket sympatiskt intryck och verkade ta situationen mycket lugnt, vilket han tydligen kan göra som tysk, ty där är problemet minst i Europa. Där har de lärt sig någonting.

En parallellföreteelse är den oerhörda utvecklingen av den etablerade brottsligheten och maffiornas frammarsch över hela världen, vilket belystes av *Francesco Forgione* på ett lysande sätt, som skrivit en väldokumenterad bok om "maffian som multinationellt företag". Det är där faran ligger, att maffiorna tar över ekonomiskt mer och mer i varje samhälle. *Tomas Lappalainen* ställde relevanta frågor som fick Forgione att breda ut sig ordentligt över detta för oss tämligen okända men för världen livsfarliga ämne.

De tre ledande italienska maffiorna, den sicilianska, den kalabresiska och den napolitanska, omsätter mellan 130 och 150 miljarder Euro om året. Av dessa enorma pengar reinvesteras bara ungefär 30% i den brottsliga verksamheten. Resten används till "investeringar" i samhällssystemen och dess legala ekonomi. Maffiornas tillväxt efter skatt är ungefär 7%. Detta innebär i praktiken, att maffiorna långsamt men säkert tar över mer och mer av den globala ekonomin.

Detta är i huvudsak vad Forgione försöker få fram i sin bok med noggranna belegg för exakt hur det går till, hur pengarna tvättas och hur kriminella vinster, främst genom narkotikatrafik, omärkligt omvandlas till vita pengar. På nolltid kan kriminella vinster passera genom 70 länder utan att det märks och komma ut på andra sidan som fullständigt rentvättade. Hur denna trafik går till har ingen regering någon aning om, ingen möjlighet att kontrollera och låter det därför bara passera.

Den tiden är förbi när maffiorna gick med hagelbössor och massakrerade oönskade rivaler eller riskmoment på öppen gata. Nästan all maffiaverksamhet idag är fördold och ekonomiskt specialiserad. Genom försåtlig, diskret och försiktig korrupktion vill de ta över regeringarna. Det har inte funnits någon italiensk regering efter det andra världskriget som inte suttit i parlamentet på pengar från maffian. När Berlusconi nu ställs inför rätta i den ena processen efter den andra utan ände handlar det bara om denna korrupktion, och Berlusconi bara skrattar åt sina domare, som i regel aldrig kunnat sätta dit någon italiensk politiker för hans självklara affärer med maffian. Ingen makt och politik utan korrupktion, och det största problemet idag är att detta italienska system håller på att spridas över precis hela världen.

Jörn Donner och Nils-Erik Forsgård har skrivit var sin bok om Mannerheim respektive Hemingway, och frågan som ställdes var vad dessa bägge herrar hade gemensamt. Det visade sig vara en hel del. Båda var entusiastiska resenärer och storviltsjägare, båda deltog i ett antal krig, ungefär fyra stycken vardera, båda var intresserade och skickliga fotografer, och båda ägnade mycket omsorg åt skapandet av myten om sig själva. Vad som skilde dem var framför allt deras helt olika sätt att delta i krig. Hemingway uppsökte dem frivilligt och entusiastiskt och frossade i att få förekomma i stridens hetta om dock bara som korrespondent, medan Mannerheim snarare blev uppsökt av sina krig och fick ett ansvar för dem som han aldrig frivilligt önskade sig. Som officer i ryska kejsarliga armén deltog han i rysk-japanska kriget 1905 och hade troligen aldrig hamnat i Finland över huvud taget om inte den ryska revolutionen ställt till det för honom. Detta ofrivilliga djupa engagemang i förfärliga krig gick sedan som en röd tråd genom hans liv. Han avskydde tyskar och måste ändå vara deras bundsförvant i andra världskriget, vilket obehagliga förhållande tillspetsades när han våren 1944 beslutsamt sade upp bekantskapen med Hitler fastän han hade några hundra tusen tyska soldater i landet, som han sedan fick den ytterst otacksamma uppgiften att driva ut därifrån med våld. Dessa högst ofrivilliga krigsåtaganden bidrog till hans mycket avmätta och svårtillgängliga framtoning – under hela Vinterkriget togs med hans tillåtelse bara ett enda fotografi av honom. Fastän Sovjetunionen så drastiskt gjorde sig själv till Finlands dödsfiende och enda fiende över huvud taget behöll han innerst inne alltid en djup vördnad för det ryska och vägrade delta i belägringen av Leningrad, som han vägrade kalla Leningrad – efter Petersburgs förnedring av bolsjevikerna kallade han den 'Nevastaden' för att undvika allt ställningstagande.

Hemingway i stället frossade i krig, och nästan alla hans romaner handlar om krig, och de är aldrig pacifistiska. Tvärtom. Man får det intrycket att kriget var hans enda rätta element, det var det som gjorde honom, och det var det som motiverade honom till att skriva. Han sökte spänning framför allt, hela hans liv är en ständig rastlös jakt på spänningskickar, och ingenting kunde överträffa ett regelrätt krig.

På en annan punkt var de även ytterst olika. Man skämtade inte om eller med Mannerheim, men Hemingways humor kunde gå hur långt som helst.

Seminariet avslutades med frågan: "Vad skulle herrarna helst ha frågat sina biografiämnen?" Jörn Donner skulle ha frågat Mannerheim: "Om du fick leva om ditt liv, skulle du då välja det eller något annat?" Och Forsgård skulle ha frågat Hemingway: "Varför sköt du dig själv?" Naturligtvis skulle svaren vara lika intressanta, som vi aldrig kommer att få dem.

Bokmässans största högtidsstund var emellertid Åke Holmqvists och Hans Pålssons seminarium om Beethoven. Båda har umgåtts med Beethoven hela livet, Holmqvist vann 10,000-kronorsfrågan på Beethoven för 50 år sedan, och Hans Pålsson har spelat in alla Beethovens sonater, 32 stycken, kallat det största och svåraste pianomästerverket i musikhistorien. Därtill har de känt varandra i 50 år och samarbetat esomoftast, varför det var *gefundenes fressen* att få delta i en sammankomst mellan dessa båda herrar om Beethoven.

Båda sidorna av hans överväldigande personlighet belystes, hans enorma frihetspatos, hans sociala omöjlighet, hans innerliga kärleksliv fyllt av paradoxer och mysterier – han hade bara omöjliga förhållanden med damer som redan var gifta eller som han genom någon annan omöjlighet aldrig kunde få, hans hängivna familjekärlek med dess katastrofala konsekvenser för brorsonen Karl, och så vidare, en förbryllande överbegåvning vars liv egentligen bara består av förbryllande överdrifter och otroliga prestationer – hur han kunde komponera så perfekt i sin totala dövhet är bara ett exempel.

Kort sagt, sista ordet är långt ifrån sagt om Beethoven.

Simon Sebag Montefiore från Jerusalem hade skrivit en bok om sin stad, vilket var ämnet för nästa seminarium. Dagens Nyheters tidigare Israelkorrespondent Lotta Schüllerqvist ledde seminariet med tyvärr ganska svag hand, då hon hela tiden måste hålla sig till sina papper, Cecilia Uddén Mannheimer uppträdde igen som Mellanösternkorrespondent, medan Montefiore stod för allt som var intressant med seminariet i sin personliga beskrivning av sin hemstad, där allt i princip var förfärligt men samtidigt underbart. Den har skildrats som ett gyllene horn eller en gyllene pokal fyllt med skorpioner, och överlag beskrivs Jerusalem i allmänhet med superlativer åt båda hållen. Framför allt är det en gravarnas och historiens stad, där historien samtidigt är död och begravnen sedan årtusenden medan den egentligen börjar nu. Författaren

passar dock även på att samtidigt avliva en hel mängd myter, muren med alla de historiska portarna är till exempel inte äldre än från medeltiden, och de flesta historiska minnena i staden är rena falsarier, medan i princip ingenting finns kvar av dess historia utom gravarna. Icke desto mindre är dock dess historia levande, och fyra gestalter anfördes som dominerande dess historia, kung David, Konstantin den Store, den kalif som byggde Omarmoskén samt Lloyd George, som 1917 åvägabragte Balfourdeklarationen, som tillförsäkrade Israel åt sionisterna. Under hela seminariet nämndes inte Jesus med ett ord.

Ett mindre seminarium om *Charles Baudelaire* förde fram honom som prosaist och konstkritiker, en sida av honom som knappast uppmärksammats tidigare. Han är ju nästan enbart känd för sina utsökta och formellt fulländade dikter i "*Les Fleurs du Mal*", en av det franska 1800-talets absoluta poetiska klassiker, en gåtfull samling delvis morbida och motbjudande dikter men förtrollande vackert skrivna. Han var en stor beundrare (och översättare) av Edgar Allan Poe och dog endast 46 år gammal.

Jan Guillou och *Henning Mankell* hade råkat skriva en bok om samma ämne, svenskar i Tyska Östafrika i förra seklets början, och det märkliga var att de varit fullständigt ovetande om att de faktiskt litterärt satsat på samma tema tills bådas böcker var klara och de fått ta del av den andras bok. Då hade båda satt kaffet i vrångstrupen av skälig häpnad.

Detta var egentligen seminariets intressantaste ämne, hur det hade kunnat råka sig så att landets två mest lästa författare samtidigt råkade skriva sin nyaste bok om samma ämne ovetande om varandra.

Seminariet om Strindberg med *Ingrid Elam* och *Martin Ingvar* var ett av Bokmässans mest underhållande och spirituella seminarier, som utmärktes av att så litet som möjligt sades om Strindberg. Det framkom nämligen nästan omedelbart från början, apropå seminariets tema "*Strindberg som universalsnille*", att han inte kunde göra skäl för att kallas mer än en universaldilettant, då han hade fel i nästan alla sina tvärsäkra slutsatser, som att jorden var platt, att man kunde göra guld på kemisk väg, att fiskar övervintrade med att lägga sig på botten av sina sjöar, bland mycket annat nonsens. I stället inriktade sig seminariet på utbildningsfrågan, enkannerligen högskoleutbildningen, vars kristillstånd ständigt förvärras. Det största problemet är allt mindre läskunnighet. 20% av eleverna går ut skolan utan att kunna läsa ordentligt, medan Martin Ingvar mycket riktigt påpekade, att just läsningsförmågan är grundpelaren i all utbildning. Om den uraktlås är all utbildning satt ur spel.

Det var ett formidabelt nöje att höra *Ingrid Elam* och *Martin Ingvar* virtuost diskutera utbildningsfrågan, där det bara är att konstatera att den svenska skolan är grovt undermålig, har varit det i decennier och bara fortsätter att bli mera så. Detta var ett viktigt seminarium om skolan och dess framtid, men jag befarar att det tyvärr inte filmades.

Herta Müller talade inför en fullsatt publik i Mässhallens största auditorium. Det handlade om minnet och hur ingenting får glömmas av den historiska sanningen. Hon skriver ju på tyska fast hon är rumänska, och ett antal av hennes böcker handlar om de groteska förhållandena under diktaturen Ceaucescu. Hon gjorde ett väldigt fint intryck som den lilla varelse hon är, och sin kvinnligt förfinade framtoning kryddade hon värtaligt med en stor portion humor. Hon och Mario Vargas Llosa var mässans största dragplåster och drog i allmänhet konsekvent fulla hus.

Ett litet Jungseminarium tog upp Jungs bok om symbolerna, men det var nästan bara kvinnor både på podiet och i publiken. Allt om Jung är ju intressant, seminariet illustrerades med utsökta bilder på just de symboler som diskuterades, där bland annat vävstolen gavs ett viktigt kapitel, medan dock seminariet egentligen inte gav någonting nytt, då ju Jung är avliden sedan 50 år och hans viktigaste böcker utkomna nästan för 100 år sedan. Dock förblir de anmärkningsvärt färska.

Ett känsligt seminarium hölls av *Stefan Tunedal*, där han under sitt anförande kämpade med gråten inför vad han ansåg att han måste berätta om. Auditoriet var fullsatt, vilket förvånade honom. Han blev scientolog 1979 och är fortfarande praktiserande scientolog, som troget håller sig till läran och filosofin, ehuru han i praktiken är bannlyst och utfryst från rörelsen, därför att

han vågat kritisera den. De två huvudpunkter han kritiserar i sin bok är dess högsta organisations förbud för medlemmarna att ha familj – om någon har ett förhållande skickas de bort, och om någon blir havande aborteras fostret. Detta har utlöst rättegångar i USA, då sålunda tvångsaborterade mödrar samlats till ett antal.

Då infinner sig frågan varför den högsta organisationen inom Scientologykyrkan kör med så extrema bestämmelser. Tunedal visade på skärmen ett fotografi av det aktuella direktivet. Där uttrycker ledningen i klartext anledningen: "Eftersom vi är de enda på planeten som tar ansvar för dess räddning..." Naturligtvis är ett sådant ställe inte lämpligt för småbarn, och ur den synpunkten kan man förstå ledningens önskan att undvika komplikationer med småbarnsfamiljer, helt enkelt för att det skulle försvåra missionsarbetet. Men därifrån är det ett långt steg att gå till att i realiteten genomföra tvångsaborter, som ju är rent våld.

Den andra punkten han kritiserar är rörelsens så kallade pengarallyn, där folk samlas till föreläsningar i stora lokaler med det enda syftet att samla kollekt – man släpps inte ut igen förrän man kommit med ett bidrag – kollekt genom utpressning. Sådana pengar har gått till enormt påkostade lyxbyggen i Florida, som blivit kontroversiella tidningsrubriker, då byggnadsprojekten varit så överdrivna att de dragit långt över den planerade tiden och blivit mer än dubbelt så kostsamma som planerat.

Tunedal gjorde ett mycket hederligt intryck men talade tyvärr mycket långsamt, varför han inte fick mycket sagt utöver det viktigaste. Han har sett det som sin skyldighet att komma ut med denna bok med titeln "De håfulla scientologerna" för att påvisa rörelsens oegentligheter, där en annan är att det är lag på att ledaren David Miscavage inte får kritiseras. Historierna om misshandel och självmord inom rörelsens högsta kretsar kan man läsa hur mycket som helst om på nätet. "Scientology assault" ger miljoner träffar. Däremot var Stefan Tunedal helt okunnig om scientologen Russell Millers bok "*Barefaced Messiah*", den enda biografien om L. Ron Hubbard som konsekvent försökt koncentrera sig på och berätta hela sanningen.

Det sista seminariet kom direkt efter och erbjöd en lättnad efter tårarna över omänsklig fanatism, då det handlade om *Jack Kerouac* och hans glada gäng på 50-talet, som lanserade *beat-generationen*. *Per Planhammar* från Göteborg har skrivit en bok om honom med titeln "Efter honom, syndafloren", åsyftande den epokgörande författarens självdestruktivitet – fastän han var buddhist drack han ihjäl sig. Samtalet var intressant och levande, då alla hans vänner kom fram i levande bilder från den tiden, som om *Neil Cassady*, *William S. Burroughs*, *Allen Ginsberg*, *Ken Kesey* och de andra varit verksamma ännu senast igår. Kerouac skrev ett trettiotal romaner, av vilka bara ett fåtal blivit kända. *Per Planhammar* gjorde ett gott och sympatiskt intryck, där han hävdade att han motiverats till att skriva boken om Kerouac av att en dag ha fått se honom sittande i sin trädgård i Kungsladugård, och med en sådan motivering kan ju resultatet bara bli lika övertygande som intressant.

Ahasverus minnen, del 109: Dirigenten.

Det var en sådan konsert man inte ville missa, det var ju inte varje dag eller ens varje år som en sådan unik dirigent kom till den stad jag råkade bo i, och konserten överträffade mycket riktigt till och med mina högsta förväntningar. På programmet var bland annat en symfoni av Bruckner, kanske den fjärde, en tonsättare som denne dirigent hade en särskild förståelse för. I pausen gick jag ut för en nypa frisk luft och förvånades då av att det utanför hade samlats en folkdemonstration mot dirigentens förekomst i landet. Den på plakat föregivna anledningen var att han hade varit nazist. Förbryllad gick jag in igen och mötte där en judisk kollega, som just hade varit inne hos dirigenten. Hon var mycket upprörd. "De har lämnat honom alldeles ensam, ingen vill kännas vid honom, medan man inte kan dölja demonstrationerna för honom, som bara gjort honom ledsen. Vet du vad han sade till mig?" Nej, det visste jag inte. "Han frågade mig helt sakligt men mycket bedrövat: 'Varför ber de mig då komma?'"

Detta fick mig att besluta mig för att försöka träffa honom. Jag frågade henne, om jag möjligen kunde få bjuda honom och henne på middag efter konserten. "Gå in till honom," sade hon, "du hinner. Han blir säkert glad."

Det var liksom vad han behövde – en vän i provningens stund. Hon kom inte själv med, antagligen för att hon tänkte, att det var bäst att jag fick vara ensam med honom. Jag visste ju vad nazitiden hade handlat om, medan hon hade kommit undan.

Han blev mera lättad än glad över min inbjudan, och direkt efter konserten tog jag honom diskret med till ett anspråkslöst ställe, där vi kunde sitta i ett hörn och samtala i fred. Samtalet blev långt.

Till en början var han mest bara upprörd: "Nazisterna hade inga varmare anhängare och sympatisörer utanför Tyskland än här, medan de utan att blygas efter kriget ändrar ansikte och blir offentliga nazisthatare, bara för att dölja att de var anhängare så länge det gick bra för dem. Och så angriper de mig, den siste som någonsin ville ha med dem att göra. Richard Strauss gick med på att bli chef för deras riksmusikkammare, och Karajan var entusiastisk som nazist från början. Jag älskade bara Wagner. Närmare nazismen än så kom jag aldrig, och det var väl det enda jag hade gemensamt med den, om vi dock förstod Wagner annorlunda. De försökte ju även inordna Beethoven i sin ideologi, av alla kompositörer den som hårdast vände sig mot varje slag av diktatur. Bruno Walter lämnade ju landet i god tid och många andra ledande musiker med honom. Richard Strauss blev ganska snart förbannad och satte sig i säkerhet. Alla de andra skall vi inte tala om, inte bara judar, utan även Remarque, bröderna Mann och deras familjer, författare som fann sig levande brända på bokbål och berövade all kontakt med sitt modersmåls publik. Varje förnuftig och tänkande människa ville ingenting hellre än lämna landet tills mardrömmen var över, men de flesta kunde det inte, därför att de var pliktmedvetna. Om alla andra ledande musiker lämnade Tyskland, vem skulle då ta hand om musiken? Inget land var så fyllt av musiker som Tyskland, och den stora majoriteten var tvungen att stanna kvar för sina familjer och sina jobb. Jag kunde ju inte svika dem, i synnerhet inte när så många andra gjorde det."

"Kunde ni förstå Karajan och hans ställningstagande för nazismen?"

"Jag försökte förstå honom. Jag försökte intala mig att han bara gjorde det för karriärens skull, han var ju bara en tjuugoåring när nazisterna tog över och måste tänka på sin nödvändiga framgång, men dess värre delade han nazismens ideal. Han köpte allt nonsens om rasrenhet, rasöverlägsenhet och hela den vidriga rasismen, som var världens mest omänskliga företeelse, men han lät sig ryckas med. Ja, jag kunde förstå alla dem som kunde ryckas med, alla kan ju inte vara särtingar och tänka själva, och han bytte ju sida sedan när väl det förfärliga kriget kommit i gång och manifesterade den totala politiska urspårningen, som om ingen lärt sig av det första världskriget, som var en mindre urspårning men lika fullt en total urspårning, ett katastrofalt oförlåtligt misstag av vår kejsare, som var den enda som hade kunnat avstyra det men som i stället satte i gång det. När väl det andra världskriget kommit i gång ville ingen vara med längre. Det var det sista det tyska folket hade velat uppleva, men när angreppet på Polen väl ägt rum och krigsförklaringarna kommit från England och Frankrike var det bara att finna sig i *fait accompli*, följa med och göra det bästa av saken. Jag satte på mig mina skygglappar och försökte koncentrera mig på musiken, som var det enda jag och Tyskland hade kvar. Åtminstone vi överlevde."

"Dock åtnjöt ni en utomordentlig uppskattning av det nazistiska ledarskiktet."

"Jag äcklades av dem. Varje gång Goebbels på hjärtligaste vis skakat hand med mig tvättade jag händerna efteråt men kunde inte bli av med smutsen, då den inte var påtaglig utan andlig. Vi musiker är så överkänsliga. Det har vi alltid varit. Mendelssohn upplevde en liknande andlig besmittelse bara vid läsningen av ett partitur av Berlioz och klagade på att han inte kunde bli av med besmittelsen efteråt. Säg vad man vill om Berlioz och hans musik, den må vara intressant men är sällan vacker och aldrig romantisk, men som människa och ande var han fullkomligt ren och ädel, och 'Trojanerna' är bättre än de flesta av Wagners operor. Men ni kan kanske förstå den oerhörda smuts man kände sig inpyrd med varje gång man kom i närheten av den nazistiska makten. Och den mardrömmen måste vi tänkande tyskar som måste stanna kvar genomlida under tolv olidliga år. Våra själar blev sargade för evigt, och vi kommer aldrig att kunna rehabiliteras eller få någon upprättelse. Vi straffades för att vi led, och bestraffningen fortsätter efter kriget."

"Vad tror ni Wagner hade tyckt om nazismen?"

"En intressant fråga. Jag tror han hade reagerat som Karajan. Han hade varit entusiastisk till en början, nazisterna satte ju faktiskt Tyskland på fötter efter femton år på kryckor och misslyckade operationer, som bara gjort skadorna värre, och när äntligen någon återgång till ett

normalt och anständigt liv såg ut att gry kördes vi över av tanks igen genom den stora depressionen, som inte erbjöd någon ljusning på minst femton år till. Då kom Hitler och sade: "Vi ska fixa det," och gjorde det. Jo, jag kan förstå Karajan, och en Wagner hade utan tvivel slutit upp med hela sin arsenal som extrem lojalist, såsom Leni Riefenstahl. Men så fort kriget bröt ut hade han sjappat, utan tvekan, och resolut tagit motsatt parti. Wagner var alltid en revolutionär och tålde inte politiska övergrepp."

"Och hur tror ni han som antisemit hade reagerat inför uppenbarelserna av koncentrationslägrens fasor efter kriget?"

Nu sänkte han rösten. "Ni måste tro mig," sade han, "aldrig någonsin hade vi kunnat föreställa oss något sådant. Alla hederliga tyskar som överlevde kriget och utsattes för detta ville begå självmord. Vi ville inte fortsätta längre. Vi hade blivit bedragna i en så förintande grad, att det var mera svåruthärdligt än hela kriget. De bombade sönder hela vårt land och alla våra städer, de flestas liv blev ödelagda, men koncentrationslägrens sanningar var många gånger värre. Man kunde uthärda och överleva förstörelse och ruiner, stupade och förolyckade släktingar och vänner och många som dog genom självmord eller bara försvann, men koncentrationslägrens ohyggliga ondska förintade en i själen. Det gick inte att gråta eller klaga. Det var en andlig våldtäkt på ett helt folk. Nej, jag kan inte tala om det."

Och denne dirigent utsattes för aggressiva och hånfulla demonstrationer med krav på att han skulle resa hem igen när han kom som gäst till vårt land, som inte ens varit med i kriget och därför inte kunde förstå vad hela världen för övrigt hade gått igenom, med anklagelser mot honom som nazist. Ingen kunde dirigera som han, under hans ledning återföddes all musik som han dirigerade, han hade den underbara förmågan att nästan improviserande nyskapa all musik han tog sig an, och hans tolkning av "Tristan och Isolde" har aldrig överträffats. Han hade magin i sin hand. Hans namn var Wilhelm Furtwängler.

http://www.furtwangler.net/inmemoriam/data/bio_en.htm

"Om jag lever idag, har jag denne store man att tacka för det. Furtwängler hjälpte och skyddade ett stort antal judiska musiker, vilken attityd utmärker ett högt civilt kurage då han gjorde det under nazisternas ögon i själva Tyskland. Historien skall döma honom rätt."

- Hugo Strelitzer.

Några filmer

Den nya filmatiseringen av Jules Vernes "Resan till jordens medelpunkt" i modern version blev en positiv överraskning. I stället för isländaren Hans hade de plockat in en kvinna som guide, vilket inte alls var fel, och som regel fattas det ju kvinnor i Jules Vernes romaner. Denna roman var hans andra och en av hans allra bästa, och det går inte att göra en dålig film på den, då den kräver ett enormt uppbåd av teknisk uppfinningsförmåga, som måste vara så inspirerande, att resultatet måste bli lika imponerande som romanen, som i all sin fullständiga otrolighet dock envist förblir fullständigt övertygande samtidigt. Även om denna version inte överträffar den klassiska från 1961 med Pat Boone och dess fantastiska grottfotografi utgör den en minst lika god pendang.

En annan actionkomedi var den franska "Wasabi" med Jean Reno som hårdför polis som råkar puckla på polismästarens son alltför våldsamt i misstag, varpå han skickas på semester till Tokyo, där samtidigt hans älskarinna för 20 år sedan råkat avlida men lämnat ett testamente efter sig, som visar sig medföra en äkta dotter, vars existens han aldrig haft en aning om. Inledningen till filmen är fullständigt suverän i sin extrema galliska humor, medan förvecklingarna med dottern i Tokyo sedan blir ganska påfrestande. Det är dock en bra historia, och Jean Reno är alltid Jean Reno.

"The Boat that Rocked" handlar om piratradiostationernas storhetstid på 60-talet, där popfantaster levde rullan ute till havs under ständiga hämningslösa utsvävningar medan deras piratsändares radioprogram blev desto populärare för att de var illegala, förbjudna och alltid gick över gränsen. Naturligtvis fick de regeringens nitiska moralister på sig företrädda av Kenneth Branagh, bäst i hela filmen, som slutligen lyckas med en sänkning av piratradios fartyg. Filmen är en fest för både ögat och örat hela vägen medan problemet är att denna fest

aldrig tar slut och aldrig varierar i sin extrema och kroniskt tramsande ytlighet, varför den oundvikliga sänkningen till slut är välkommen nästan som en befrielse. Dock är filmen mycket intressant som tidsdokument – den som var med på 60-talet känner sig fullständigt hemma.

Mera hårdför var John Cassavetes "Gloria" om en femtioårig dam som räddar livet på en åttaårig pojke när hela hans familj massakreras av maffian, varpå maffian får en besvärlig dam att tampas med. Filmens inledning är ohygglig intill outhärdlighet, men den är så väl gjord alltigenom, att den som kan med att plåga sig igenom den till slutet får sin belöning. Spänningen blir ofta mer än olidlig, överraskningsmomentena är många, och damen med pojken spelar så övertygande, att det nästan verkar autentiskt – vilket ytterligare accelererar nagelbitarspänningen. Tantrollen görs av regissörens hustru Gena Rowlands (1980).

En annan känslomässig påfrestare var "A Perfect World" med Kevin Costner på flykt från fängelset och rättvisan med en liten pojke som gisslan, varpå de förföljs av ingen mindre polis än Clint Eastwood, samtidigt som president Kennedy väntas till Dallas. Filmen har stämplats som snyftare, men den innehåller en lysande dialog och många oförglömliga scener, som hela episoden med guvernörens specialgjorda tekniska underverk till husvagn, som han behöver till Kennedys besök men som Clinton tvångsrekvirerar för jakten på rymlingen, som dock kan konsternera att rymma, varför det går som det går för husvagnen. Pojken, som kommer från en frireligiös familj, gör sin roll konsekvent övertygande hela vägen, och även Costners roll är ovanlig för hans repertoar: född till kriminalitet med en hopplös bana som brottsling framstår han likväl som mycket mera mänsklig än någon av poliserna, vilkas brutalitet, som så ofta i amerikansk film, bara kan betecknas som monstros. Clint Eastwood regisserade själv filmen 1993 som är en av hans bästa.

Men periodens bästa film var den autentiska krigsskildringen "Windtalkers" från 2002 om den Navajokod som användes mot Japan i andra världskriget och som aldrig knäcktes. Nicolas Cage spelar den redan förintade soldaten som får i uppdrag att skydda bataljonens indianska kodbärare med sitt liv (Adam Beach), och båda presterar ett makalöst spel, den ena hjälplöst på väg utför utan att kunna hindra fallet, och den andra kämpande med anlag för krigsgalenskap. Filmens krigsscener är fruktansvärda från början till slut och blir ständigt värre, vilket ökar autenticiteten. Värre kan krig inte bli, och ändå blir de ständigt bara värre...

Milstenar, oktober-november 2011

oktober

- 2 Ferdinand Foch 160 år, första världskrigets avslutare.
- 3 Henri Alain-Fournier 125 år.
Sir Michael Hordern 100 år.
Chubby Checker (Ernest Evans) 70 år.
- 4 Susan Sarandon 65 år.
- 5 Vaclav Havel 75 år.
- 6 30 år sedan Anwar Sadat mördades.
- 7 Desmond Tutu 80 år.
440 år sedan slaget vid Lepanto.
- 8 Jesse Jackson 70 år.
- 10 Fridtjof Nansen 150 år.
Charles Dance 65.
Doktor Sun Yat Sens demokratiska revolution i Kina 100 år.
- 11 50 år sedan Chico Marx dog.
- 12 "Jesus Christ Superstar" 40 år.
- 13 Yves Montand 90 år.
Paul Simon 70 år.
- 15 Friedrich Nietzsche 175 år.
P.G.Wodehouse 130 år.
Mario Puzo 90 år.
- 16 David Ben-Gurion 125 år.
Peter Bowles 75 år.
- 19 John Le Carré (David John Moore Cornwell) 80 år.

- 22 Franz Liszt 200 år.
 25 Pablo Picasso 130 år.
 Annie Girardot 80 år.
 26 Mahalia Jackson 100 år.
 40 år sedan Taiwan sparkades ut ur FN medan Kina intogs.
 28 Harvarduniversitetet fyller 375.
 Carl Davis 75 år.
 29 Winona Ryder 40 år.
 november
- 1 Stephen Crane 140 år.
 400 år sedan premiären på *"The Tempest"*.
 - 2 Odysseus Elitis 100 år.
 - 3 Monica Vitti 90 år.
 - 5 Roy Rogers 100 år.
 Mike Nichols 80 år.
 - 7 Dame Gwyneth Jones 75 år.
 - 9 50 år sedan Brian Epstein upptäckte Beatles.
 - 10 Harry Andrews 100 år.
 140 år sedan H.M.Stanley fann Livingstone.
 - 11 Fjodor Dostojevskij 190 år.
 - 12 Nadia Comaneci 50 år.
 - 14 *"Moby Dick"* fyller 160.
 - 15 Erwin Rommel 120 år.
 John Kerr 80 år (från *"South Pacific"* bland annat.)
 - 18 David Hemmings 70 år.
 - 19 Meg Ryan 50 år.
 - 21 Dirigenten James De Priest 75 år.
 - 29 30 år sedan Natalie Wood omkom i en drunkningsolycka endast 43 år gammal,
 Maria i *"West Side Story"*.

Åtterresan, del 14: Den magnifika påsken

Mariana visade sig vara ekologist. Hon berättade, att hon blivit mycket vred, när hon fått ett nytt fördelaktigt erbjudande som gjort för att få vilken lyxörstig kvinna som helst att falla, och hon presenterade tidskriften *"Marie-Claire"* för att chockera os alla. Åtminstone jag blev övermåttan chockerad. Denna modetidning består bara av reklam. Är det inte ren reklam så är det förförisk modereklam genom vackra bilder på vackra damer med vackra kläder. Varje bild, och det finns inte en sida i denna tidning som inte har en heltäckande bild, är tryckt på det dyraste tänkbara papper – papperskvalitén och fotot på den är absolut. Men det är väl ingenting? Jo, men tidningen har 550 sidor och väger cirka ett kilo.

Man frågar sig då hur många skogar som har gått åt för att trycka denna enda tidning, som distribueras över hela världen. I Italien kostar den bara 30 kronor men i resten av Europa minst 80, i Sverige 100, i Norge 120, i USA och Canada 125.

Hon tog denna tidning av misstag och ångrade sig naturligtvis, när hon såg vad det var för en skräpkatalog som inte ens var någon telefonkatalog fast den vägde lika mycket, och när hon inte förnyade prenumerationen efter ett år fick hon erbjudandet, att om hon genast förnyade prenumerationen till nedsatt pris skulle hon få en annan likadan och lika tjock modetidning gratis. Och samtidigt tilltar skogsskövlingarna och ökenspridningarna, som sänker hela tiomiljonstaden Peking i sandstormsmörker från Gobi för att alla skogar där emellan skövlats bort för länge sedan... Inte för att det ytterst dyra och miljöfientliga pappret måste komma från Kina, men visst är det ju absurt, att sådana helt meningslösa blytungade tidskrifter har en spridning över hela världen medan staten Sverige drar in stödet till kulturtidskrifter... Kanske Sveriges kvinnliga kulturminister, som tycker om och förstår sig på graffiti, också föredrar *"Marie-Claire"* med 550 sidor tunga glansbilder framför vilken kulturtidskrift som helst, som har text redan på första sidan...

Nå, påsken stod för dörren och blev hur magnifik som helst som vanligt. Vi blev bara 16 vid bordet i år, jag, Cristina, Ida och Achille, Achilles svägerska (änka), Achilles son Paolo med familj och familjer, hustrun Gabriella, sönerna Andrea och Nicola (utan fästmö denna gång), Federica med familj (make och svärfar samt två minderåriga döttrar) och Giordano, äldsta sonen, med hustru. Han kom till påskmiddagen ordentligt försenad med praktplåster över hela näsan, nästan bländande vitt, då han stått på näsan med cykeln och även skadat knogar och axlar men ej brutit några ben. Trots att han haft cykelhjälm hade han slagit sin näsa betydligt blodigare än vad jag lyckats göra utan cykelhjälm. Till eftersitsen kom dessutom Andreas och Nicolas fästmör, som lyckligtvis var de samma som förra året, men då hade Giordano och Barbara (hans hustru) gått.

Men alla i släkten var på ypperligare form än på länge – för en gångs skull inga katastrofer under det gångna året, – om man undantar Giordanos cykelolycka med den förolyckade näsan trots cykelhjälm; och hälsan är alltid det viktigaste, då bara den gör alla möjligheter möjliga.

Achille talade fortfarande varmt om Finland som den bästa och mest minnesrika resa utomlands han någonsin hade gjort.

Till annandagen tog mig Cristina med ut på en grupputflykt till Lago di Garda. Vi samlades strax utanför stadens västra gräns och färdades sedan i karavan upp mot de berg som omgärdar Italiens största sjö Lago di Garda. Vi stannade vid en äng som sträckte sig ett stycke halvvägs mellan Bardolino och Rocca di Garda, den imponerande klippan, som höjer sig 300 meter över sjön och på vars krön bland annat ett kloster ligger nedbäddat i cypresslunder. Vädret var osäkert till en början, solen var blek bakom slöjförsök till moln, så att man inte visste om det skulle bli storm eller solsken, men gradvis blev det bättre.

Före lunch gick vi ner till Bardolino, följde hela strandpromenaden och tog en kaffe eller något annat på en av de ytterst trevliga serveringarna vid vattnet. Vår kärntrupp var ungefär 20 personer som växte till 30, men efter lunch, som bestod av vår medhavda picknick i form av smörgåsar och vinflaskor för det mesta, växte den till 50. Dessutom växte den genom andra grupper som fann vårt drömhälsö under eftermiddagen, då solskenet äntligen triumferade med härlighetens fullkomligaste värmestrålgång, till närmare 100, kanske mer.

Efter lunchen gick de som orkade, som var anmärkningsvärt många, upp till Rocca di Garda och klostret. Där uppfifrån har man en vidunderlig utsikt över Gardasjöns hela bredd och ett gott stycke upp mot norr. Det kunde inte bli mer magnifikt. Klostret var tyvärr stängt för besökare, men man fick besöka kyrkan, som hade en mycket övertygande stämning av ett seriöst sanktuarium.

Så höll vi på hela dagen och firade våren. Inte en av männen som deltog i detta hade en enda öronring i något öra. De var alla fullkomligt naturliga människor utan några choser eller later. Later har alltid varit det värsta jag vet hos människor. Det bara saboterar kontakten.

Vi hade startat 9 på morgonen och kom hem klockan 7 på kvällen – tio timmars festande utan mycket annat än bröd och vin, kanske några chokladkakor, kanske litet grappa, litet frukt, någon kall sallad – det var allt. Ingen betalade just någonting, men många bjöd gärna andra på vad de hade, i synnerhet vin – några hade till och med skumpa med sig, både vitt och rött.

Min speciella väninna för dagen var en viss lång och rödhårig Lorella. Hon var den enda som följde mig hela vägen upp till toppen av Rocca di Garda. Naturligtvis påminde hon om min tidigare bergsflicka Lorella i Biella, varför jag kände mig dragen till henne utan att jag kunde beröra mitt samröre med den tidigare Lorella, som jag nu tills vidare förlorat all kontakt med.

Läraren Angelo, Cristinas goda vän och kollega, körde oss hela vägen till Garda och hem igen. Han är utomordentligt sympatisk, berest och kan många språk, och det var ett stort nöje att kunna få förnya bekantskapen med honom igen efter några års uppehåll.

På detta sätt fick jag en härlig kompensation för att vi på påsksöndagen inte kunnat fara upp till Castagnè och se bergen och litet vildmark. Vintern hade varit sträng och lång, så att allting var en månad försenat, varför det var alltför kallt där uppe.

Kort sagt, på ett värdigare sätt kunde knappast Veronaséjouren avslutas. Ändå hade jag ännu minst ett kapitel kvar. Paola Lanciai skulle hämta mig i morgon. Så blev det emellertid inte.

(I nästa nummer: *Sista dagen i Verona.*)

Den strålande fiaskoresan, del 2 : Nya prövningar.

Till följd av de oväntade för att inte säga halsbrytande strapatserna under lördagen den 13-e, Alfred Hitchcocks födelsedag och 50-årsdagen av den hatade Berlinmurens uppkomst (osalig i åminnelse) beslöt vi unisont spontant vid förläggningen i Simla att ta det lugnt under söndagen, som för resten var en helgdag och Indiens självständighetsdag. Vi sov dock gott under natten, och Halvar och jag gjorde stan under morgonen med frukost på *the Indian Coffee House* och därefter undersökningar av möjligheter för resans fortsättning. På den alternativa busstationen fick vi veta att bussen till Sangla avgick 7.45 måndag morgon. Ingenting kunde passa oss bättre.

Vi hade sedan även alla fyra lunch på *Indian Coffee House*, en enkel *Chicken Chowmein* för 45 rupier (7:50) och kunde därefter uppdatera oss på ett litet cybercafé. Jag försökte vågstycket att ta en dusch senare på eftermiddagen i ett badrum där toalettlocket på intet sätt kunde hållas uppe och där hälften av kranarna inte fungerade. Det blev resans första kalldusch.

På kvällen, när vi skulle inta en enkel middag tillsammans, beställde Janne en *pulao* och jag en *biryani*. Ganska snart kom den ena av rätterna, men det var omöjligt att säga vilkendera det var, och sevitören försvann genast. Det såg ut som min *biryani*, varför jag tog hand om den, men när den andra rätten kom såg den likadan ut, och sevitören försvann igen genast. Jag och Janne fick byta rätt några gånger innan vi blev säkra på vilket som var vilket, fastän det var två helt olika rätter.

På morgonen gällde det att ta bussen till Sangla. Biljettpriset var 1040 rupier för fyra personer, varpå jag effektivt slängde fram två femhundra-lappar, som jag trodde, ur min bröstplånbok med storkovan. Under grävandet efter de övriga fyrtio fick jag ett argt tillrop av expediten. Något var fel med mina sedlar. Det visade sig vara två 50-lappar.

Vid midnatt hade regnet brutit ut utan förvarning, och på morgonen knäcktes ett träd intill vårt hotell som bröt en kraftledning, så att vårt hotell blev utan ström. Man fick leta sig ut ur hotellet och betala räkningen i mörker.

Dess värre varade regnet hela dagen. En olycka inträffade på vägen. När vi väntade på att få köra om en truck lastad med järnbalkar råkade denna släppa på bromsen, varpå truckens järnbalkar krossade bussens vindruta. En timmes palaver följde mellan chaufförerna, varunder regnet tilltog. Resan till Sangla skulle ha tagit 8 timmar men tog 10.

Ingenting var sig i likt i Sangla sedan jag var där senast för sju år sedan. Då hade stället kryllat av turister, nu fanns knappt en enda utom vi själva, och min favoritrestaurang från det året 2004 "*Lama Dhaba*" var borta. Vi fann dock ett tibetanskt sjapp där vi kunde äta oss nöjda, medan strömmen gick. Vår präktiga värdinna meddelade att den nog skulle komma tillbaka till morgonen. Vid förfrågan av vår värd om vägen var öppen till Spiti meddelade han att den i morgon kunde vara blockerad av regnet till Rekong Peo, 43 kilometer åt nordost, vårt nästa mål. Vi hade tänkt besöka Chitkul, men regnet omintetgjorde det programmet. Vi fick vara glada om vi kunde komma ner till Rekong Peo åtminstone. Allt annat var osäkert.

På morgonen möttes vi av det väntade chockbeskedet: vägen var stängd. Det hade då regnat oavbrutet i 24 timmar och mer, och väderstituationen var värre än 2004, det förra besöket i Kinnaur, då man i Chitkul överraskades av ihållande störtregn och vägen till Spiti förstördes, så att man hänvisades till Manali, där man måste attraversera Rohtang till fots för att alls komma över alla vägavbrotten. Skulle det gå lika illa nu? Man var åtminstone i gott sällskap. Vi fick finna oss i att vara inregnade i Sangla tills vidare och hoppas på att vägen skulle öppnas åtminstone till Rekong Peo 43 km längre bort, varifrån man till nöds kanske kunde ta en buss till Manali.

Senare på dagen kom bekräftelsen: vägen över Nako till Spiti var stängd av vattenskador. En bunt israeliska turister som kom ner från Chitkul, dit vägen också var fördärvad, meddelade detta. De hade kommit från Spiti före regnet och i Rekong Peo fått veta att vägen bakom dem försvunnit. Däremot var vägen till Rekong Peo öppen, och vi planerade ta bussen dit i morgon klockan 7. Hade vi tur kunde vi därifrån ta en buss till Manali och slippa återvända till Simla i ett totalt uppgivande och erkännande av ett fullständigt nederlag.

(I nästa nummer: *Bakslag i triumfens ögonblick.*)

Johannes överraskade mig med att gråta i sömnen. Det var så hjärtslitande att jag måste väcka honom, och då visade det sig att han var vaken. Han grät av förtvivlan. Jag hade aldrig sett honom sådan.

Jag rörde vid honom, och när han märkte att jag var vaken behärskade han sig genast och bad om ursäkt. "Ursäkta mig, men jag är så förbannat trött." "Händer det ofta?" undrade jag. "Nästan varje natt.

I sjutton år har jag hållit på och gjort vad jag har kunnat för tibetanerna, men den kinesiska ockupationen har pågått i mer än 50 år och bara fortsätter och fortsätter under långsamt men säkert söndermalande av det tibetanska folket. Det finns inga mänskliga rättigheter i Kina, och tibetanerna är de som mest berövats varje tillstymmelse till dessa. De har ingen rätt till utbildning, till sitt eget språk eller sin egen kultur. De är mera plågade och hunsade och förtryckta än kurderna av turkarna.

Vet du vad den största skillnaden mellan tibetaner och kineser är? Det är inte att de är av olika raser med vitt olika språk, kulturer, traditioner och seder, men för en tibetan är varje individ det dyraste som finns och oersättlig. För kineserna är det likgiltigt om miljoner går under i en översvämning. Det är för dem bara en siffra, som det var för Stalin. Det individuella är fullkomligt värdelöst i Kina och snarare en belastning eller något oegentligt än något att ta vara på.

Och så kommer detta skyfall i Ladakh som på 20 minuter lägger halva landet i ruiner och drabbar bara oskyldiga. Jag orkar inte ta i tu med all denna universella orättvisa. Vi tar på oss för mycket, vi som försöker göra något åt saken, och det blir bara mer och mer hela tiden.

Och nu kryper till och med Obama för kineserna, därför att Bush satte USA i skuld hos dem. Världen struntar i det ständigt pågående folkmordet av minoriteter inom Kina och bara svansar och gör sig till för Kina därför att det är '*good business*', medan kineserna förbereder sig för att ta över världen. Det går inte. Någon måste protestera. Alla underjordens makter och demoner måste resa sig. Orättvisor kan inte få pågå hur länge som helst. Till och med Satan måste ju börja reagera. Och tibetanerna med sin mest särpräglade kultur och mysticism i världen är kanske just det folk som är det mest outhärliga för världen av alla."

Han var kroniskt upprörd, men det hjälpte att han fick avreagera sig en smula. Vi lade oss till rätta igen och försökte somna om, men det var omöjligt, och jag märkte att han stilla fortsatte gråta för sig själv.

Han lämnade mig omedelbart efter gryningen före sju, försökte säga lite skämtsamt: "Det är risk för att bli blodig när man kommer upp i den över medelåldern." Och när han gick verkade han lika käck och spänstig som vanligt.

Annat var det med mig. Det visade sig nu tydligt att det var en lunginfektion jag hade fått om dock inte alls så allvarlig som min lunginflammation här för tre år sedan. Jag gick ändå till Wanla, men när jag kom ner till vägfakéet hade det inte öppnat ännu. På väg tillbaka mot Shangri La, för att satsa på en frukost där, märkte jag att porten till "*Dragon*" var öppen. Jag gick in och mötte min gamla värdinna/väninna sedan tio år i köket och stöket. Återseendet var övermåttan hjärtligt.

Hon bjöd på frukost, och detta oväntade möte var det bästa omen jag hade kunnat få för dagen. Sedan gick jag åstad mot Wanla. Klockan var halv 8 när jag startade.

Även här hade översvämningarna drabbat vägarna, så att geografin nästan var oigenkännlig. Jag hade gått fel om inte en bonde vid strömkanten uppmärksamgjort mig på att jag gått för långt när det strida flödet gjorde vadställena nästan oöverkomliga.

På andra sidan passet var det ju en lätt promenad hela vägen nedför till Wanla, men krafterna var definitivt mycket reducerade, utom att jag led av självsprickor på fötterna och att sulan på vänstra sandalen höll på att lossna efter lerklivandet igår vid Atitse. Den svåraste självsprickan var mellan höger stortå och pektå, en spricka jag aldrig haft tidigare.

I Wanla förestod samma antika gubbe som förra året det enda stället som var öppet. Han gav mig te och nudelsoppa för 30 rupier, vilket var den perfekta lunchen. Styrkt av detta kunde jag försöka gå tillbaka igen, vilket bjöd på uppförbacke nästan hela vägen. För första gången någonsin gick jag inte upp till det högt belägna klostret i Wanla, men jag hade ju besökt det alla år tidigare.

Som väntat blev återvägen tuff, men lyckligtvis fick jag litet medvind, vilket betydde mycket, och det förekom underbara moln, som svalkade. Icke desto mindre måste jag vila flera gånger under den långa uppførsbacken i den stekande värmen. Jag nådde Shangri La igen precis klockan 1, efter en *trek* på fem timmar med en halv timmes vila i Wanla.

På den nya restaurangen i klostret fann jag rispudding på menyn som välkommen lindring för min förkylning. Jag tog en andra portion efter några timmar. En indisk turist blev intresserad av mig och frågade ut mig. Jag berättade precis som det var, att jag förlorat resans tio viktigaste dagar bara på att vänta på att vägen till Ladakh skulle öppnas, att detta bara gav mig en vecka i Ladakh under vilken man knappt hann göra något, att resan därför var ett misslyckande och att det var osäkert om jag alls skulle komma tillbaka ett annat år. (Jag underlät att nämna de spruckna fötterna och de två hälsokriserna.) Han tillade stillsamt: "Ändå kom du tillbaka." Att jag kommit alls trots katastrofen betecknade han som det enda väsentliga.

(I nästa nummer: *Likir*.)

Resan till Phuktar, del 20: High life i Dharamsala.

Det var svårare än någonsin att lämna Manali. Sista kvällen fördrev vi där på Greenland med ett trevligt kortspel som hette Remi, mycket enkelt med absolut lika chanser för alla oberoende av tur eller skicklighet. Vi spelade på tre man hand och vann ungefär lika många gånger alla tre.

Bussresan till Dharamsala följande morgon blev en thriller. Min vän på Greenland sade att min buss hörde till det privata bussbolaget Bedi och gick klockan 6. Den gick halv 7 och hörde till bussbolaget Prem, men chauffören körde bra och konduktören var sympatisk. Halv 11 var vi i Mandi och redan halv 3 i Palampur. Sedan började problemen, när det var så lite kvar.

Ett jordskred stängde vägen, men värre var att vi fick stanna och byta hjul två gånger. Trots den snabba resan kom vi därmed ändå inte fram till Dharamsala förrän halv 7. Bussresan hade varit tröttsam på grund av den heta solen och den ryckiga framfarten med ständiga stopp för av- och påklivning, det var ju en lokalbuss, men tröttsammast av allt är ändå att förlora tid på att vänta (på punkteringarna) och den infama stresshjärntvättsskräpdunkadunkmusikerna i bussens högtalare. Man slapp åtminstone video och DVD.

Pojken på *Sunriserestautangsjappsgarderoben* kände genast igen mig, och min värdinna på Green Hotel hade mitt gamla rum ledigt åt mig. Det var kära återseenden överallt, och på Gakyi slickade jag dagens sår med en ordentlig traditionsenlig *fruit salad* med *curd* samt te. Sedan kunde man börja leva.

Redan följande dag började det emellertid skvala på nytt, så att man saknade både Ladakh och Manali med deras generösa solsken. Det var si och så med *Snowline Café* uppe på 3350 meter, ibland öppet, ibland stängt, och med min vän från Bihar vid Triund diskuterade vi vädersituationen. Allt hade gått fel i år, och i Bihar var det katastrofläge genom torka – förra året hade det varit översvämningar. Risskörden blev minimal, och priset på ris väntades gå upp 80%. "Antingen dör vi genom missväxt och torka, eller också dränks vi i översvämningar," var hans slutsats.

Det största problemet var emellertid miljöförstörelsen, som i Indien kanske tog sig värre proportioner än någon annanstans i världen utom Kina. Bhopal var bara *ett* skräckexempel, men liknande katastrofer i mindre skala förekom överallt och berodde i regel alltid bara på okunnighet och dumhet. Det finns ingen generell ansvarskänsla, som i större delen av Europa. Folk fortsatte att slänga skräp överallt, vilket var plågsamt uppenbart i en känslig bergsmiljö som Dharamsala, där det inte gick att dölja, ty om man slängde plastflaskor i buskarna kom de fram och ner med regnet. Före sommaren hade lag skickats upp till Triund för att städa stigen, en 10 kilometers väg med 1100 meters höjdskillnad, och när monsunen sedan kom flöt ändå floder av skräp, plastpåsar och plastflaskor och även glasflaskor, fram och ut och ner till byn och samlade sig i skräckinjagande drivor, som de väldiga plastskräpsamlingarna i Stilla Havet, två stycken öster och väster om Hawaii, stora som hela Indien, som bara flyter omkring i oöverskådliga plastsörjor, som får håren att resa sig när man skärskådar denna enorma miljöförstörelse, som alltså även manifesterar sig i Dharamsala om dock i något mindre skala, som en oavvislig vittnesbörd om att hela mänskligheten ur naturlig synvinkel bara utgör ett

monstruöst hot mot hela planeten och dess liv i sin egenskap av naturmissbrukande skräpkonsument av osundaste tänkbara gigantdimensioner.

Detta kommer fram även i den audiella miljöförstörelsen, som bara sådana som jag är plågsamt medveten om, då jag har olyckan att vara musikalisk, medan de flesta struntar i det och låter sig hjärntvättas och fördummas av det mekaniska jordbävningsoväsandet. Det är omöjligt i ett ställe som Dharamsala att hitta ett tyst ställe där man kan få någon matro, då även om stället är tyst det dunkar på för fullt från olika stereoanläggningar ute i gatan, av vilket man bara hör jordbävningsbasdunket in till kyffena. Folk kan inte förstå och tror att man inte är klok eller att man är sjuk om man ens vågar antyda en önskan om nedsatt volym.

Robert Armstrong från Australien, min gode nye vän från Melbourne, var som miljölärare helt medveten om denna problematik och ställde helt sakligt människans existensberättigande i fråga såsom konsumtionsmonster av skräp. Naturen kan helt enkelt inte ta emot mera oorganiskt osmältbart skräp av människan, och därför har vi den fullständigt oberäkneliga klimatförändringen med dess tendenser till skenande oväder. Somliga ser det som naturens hämnd, andra ser det som Guds straff, medan det bara är en fullständigt naturlig konsekvens av människans missbruk av naturen. Liksom det är naturligt och ofrånkomligt för människan att spy när hon ätit för mycket olämpliga saker, så måste hela naturen reagera inför människans alltför onaturliga avarter. Vi är beroende av naturen och måste lyda och anpassa oss efter henne, men naturen är inte alls beroende av oss, och klarar hon sig bättre utan människan än med, så är det helt naturligt att hon gör sig av med henne, i synnerhet om hon hotar hennes liv.

Hemresan blev en hårresande nagelbitare. Alla försäkrade mig om att jag skulle hinna till Delhi och flyget halv 9 fredag morgon med 5-bussen på eftermiddagen från Dharamsala. Bussresan skulle ta 12 timmar högst, det hade den alltid gjort, och 3,5 timmar var mer än tillräckligt för resan till flygfältet och incheckningen. Det gick ingen tidigare buss utom dagen innan. Dessutom var det en *semi-de-luxe*-buss med alltså bättre standard än de bussar jag alltid tagit. Kort sagt, det var lugnt.

Med på bussen var Sebastian från Provence, som alltid tagit denna 5-buss tidigare och kommit fram i lugn och ordning och god tid.

Vad som hände var följande. Det regnade. Det låg sjöar på vägen. Trafiken var besvärlig. Skyfallen gjorde sikten omöjlig. Väglaget var farligt. Och vi fick punktering.

Resultat: två timmars försening. Vi kom fram klockan 7 på morgonen i ösregn. Sebastian frågade mig: "Hinner du?" Bra fråga. En rickshawförare erbjöd genast sina tjänster när jag steg av, men då jag var i ett prekärt läge behagade han utnyttja situationen. Han ville ha 800 för resan till flygfältet. Det var absurt. Jag sade 200. Vi enades till slut om 500. Jag hade inte tid att argumentera om pengar. En normal rickshawfärd till flygfältet hade inte behövt kosta mer än 150, men jag var i en nödsituation, och liksom vid Baralacha La, där vi blev insnöade i 20 timmar, behagade de människor åt vars godtycke vi var utlämnade att dra fördel av vår olycka. Det var utpressning, men man hade inget val.

När jag kom fram till flygfältet hade bagageincheckningen stängt, naturligtvis. Jag fick ta allt som handbagage – det gavs inget val, och jag hade ju inte så mycket. Men i ryggsäcken, som jag tänkt checka in, hade jag sax, nageltång, rakhyvel och whiskyflaska. Jag blev av med bara saxen. Jag hade tur.

Så kom man trots allt på flyget i absolut sista minuten utan andra förluster än saxen. Värre var det i Helsingfors. Där ombads man klä av sig in på bara kroppen för min penningpåses skull. Jag bad dem titta i den för att själva se att den verkligen bara innehöll sedlar, men den måste röntgas. Samma med bokpaketen. De hade kunnat se själva att det som såg ut som böcker också verkligen var böcker, men de ville inte. Böckerna måste röntgas. I min whiskyflaska (180 ml) fanns bara några droppar kvar. Jag fick inte ta den med mig. Då ville jag dricka upp de sista dropparna. Det fick jag inte. "*Border-line-fara*," var ursäkten. En tetrapak med juice från flyget var öppnad. Den fick jag inte heller ta med mig, fastän flyget självt förpackat och förseglat den. Dock fick jag behålla nageltången och rakhyveln, om de lades i ryggsäcken och jag checkade in dem. För att göra detta leddes man runt upp och ner i hela flygstationen. Man slapp i alla fall klä av sig på nytt, om dock bältet innebar komplikationer. Detta måste man ta av sig, men då det var gammalt och slitet fastnade det hela tiden. De hade mycket väl kunnat se att det bara var ett gammalt bälte, men det måste ändå avlägsnas och röntgas. Och så vidare. Frågan är om inte de flesta av dessa överdrivna säkerhetsåtgärder är något onödiga, då man skulle komma

mycket längre och vara mycket effektivare med bara litet mänsklig psykologi. Röntgandet av pocketböcker, till exempel, måste ju ändå lukta litet paranoia. Kanske det var för att jag såg suspekt ut, otvättad, strapatsmärkt, slitna och smutsiga kläder, inga strumpor, medan de flesta från Vanda flygfält är uppklädda med slips och parfymerade med pressveck och maximalt fräscha intill konstgjord tvålfagerhet, vilket bara framhäver deras brutala yttre om de, som är ofta påfallande, är skinnskallar. Alltså måste mina böcker röntgas – Maupassant, Homeros, med mera.

Emellertid var det en njutning att få flyga fram över den finländska skärgården i klart solsken mot Sverige, så att man såg den i hela dess bredd från Porkkala till Estland, och att sedan även få njuta av Vättern i hela dess längd och bredd före landningen vid Göteborgs Landvetter precis före klockan 5, vid alltså exakt samma tid som man lämnat Dharamsala igår. Tidsförskjutningen gjorde att resan Dharamsala-Göteborg tog 27,5 timmar, men räknar man bort väntetiden i Helsingfors blev det i alla fall ganska precis 24 timmar, vilket är ett intressant rekord för mina resor mellan Göteborg och Himalaya.

Den totala kostnaden för resan (32 dagar) blev strax under 10,000, men då får man ta i beaktande den låga kronkursen, som var som lägst under våren när själva flygbiljetten köptes för 7200 kronor, vilket då var extremt billigt.

Och i Göteborg väntade äntligen vackert väder efter de senaste tio dagarnas ostadighet i bergen, vilket väl kunde behövas, även efter det oändliga regnandet i Göteborg i juli. Man var hemma igen och redo att genast börja planera för nästa Himalayaresa om 40 dagar.

Rekordresan, del 19: Till Bodhgaya.

Det var ironiskt att vädret i Darjeeling skulle bli som bäst lagom till min avfärd och under de sista dagarna bättre hela tiden, men jag hade ändå fått ut mitt lystmäte och måste vara nöjd. Det återstod att se om strejken, som ändrade mitt program från Nepal till Bodhgaya, skulle ha varit en välsignelse eller motsatsen.

Jag träffade Phuntsok igen den sista kvällen, och han gav mig alla detaljer i Gurkhakrisen.

Efter våldsamheterna 1986-87 hade Calcuttaregeringen till slut gått med på att ge Darjeeling ett eget Gurkharåd, som fått relativt fria befogenheter att göra vad de ville med ganska generösa fonder. Avsikten var att underlätta reformer. Gurkharådet gjorde en del men blev iögonfallande feta och rika själva, medan folket inte fick det bättre. Till slut var Gurkharådet så besuttna och etablerade, att de började slåss om makten inbördes och mörda varandra – inom ett fåtal år hade åtta av gossarna i Gurkharådet mördats. Det var rena maffiakriget. Naturligtvis kunde detta inte gå an. Gurkharådet berövades alla befogenheter men fick fortsätta existera, medan en ny falang tog makten som nu har initiativet och är mycket aktiva. Den mest påfallande förändringen är det storartade arbetet med reparation av vägarna, som verkligen behövs. Andra sidor av deras politik är det märkliga alkoholförbudet, men de försöker faktiskt rycka upp "Gurkhaland" och få det på fötter som en egen stat inom den indiska unionen, och troligen kommer de att lyckas. Det är väldigt mycket retorik och yviga gester. Här kanske mer än någon annanstans är 98% av all politik bara teater, men det är arbetet som betyder något, och det går definitivt framåt.

Den sista morgonen i Darjeeling gick jag en sista gång till Tiger Hill i gryningen. Vädret var perfekt och mera så än de båda tidigare gångerna, så jag tog ut svängarna och gjorde den stora rundan några kilometer längs den vackra vägen ner mot Teesta, upp till det gamla Ghoomklostret och upp till Vishnutemplet, som tyvärr var helt förfallet och övergivet, liksom barnnöjesparken utanför. Men vädret kunde inte bli bättre, Darjeeling inte mer till sin fördel och Kanjenjunga inte mera majestätiskt.

Min polska rumskamrat Jakob hade varit i Nepal under krisen 2001 när kungafamiljen massakrerades av deras egen kronprins, som avslutade massakern med att avrätta sig själv. Jakob kom ner från Annapurna till Pokhara dagen efter, visste ingenting och fann hela Nepal paralyserat. Ingenting fungerade i hela Nepal, precis som i Darjeeling under strejken. Enda sättet för honom att ta sig till Kathmandu var liftandes med truckar. Där i Kathmandu hade inbördeskriget redan börjat. Han hade sedan, liksom jag, inte återvänt till Nepal på åtta år men kom nu därifrån och hade, i likhet med alla andra resenärer därifrån, funnit landet lugnt och behagligt.

Det blev inte min resa ner från Darjeeling. Som vanligt tycktes Darjeeling vilja hålla kvar mig med vilka ödesdigra medel som helst. Jag startade fyra timmar innan mitt tåg skulle gå, och det var inga problem med nedresan, men 15 kilometer från Siliguri, när vi redan lämnat alla bergen bakom oss, ville chauffören nödvändigt ta en fika. Denna drog ut på tiden i det oändliga – en halvtimme gick förlorad. Sedan fastnade vi naturligtvis i åtskilliga trafikstockningar i Siliguri. De sista etapperna blev en nagelbitare. En del passagerare steg av i Siliguri, och naturligtvis blev det bråk om pengar. Grälet mellan chauffören och ett äkta tredskande par pågick i tjugo minuter. I jeepen satt det också tre munkar som skulle med tåget. De lyckades till slut få loss chauffören.

Vi kom fram till stationen exakt fem minuter efter att mitt tåg skulle ha gått, men lyckligtvis var detta en kvart försenat, vilket räddade mig.

Tåget var primitivt, och natten blev kall, men med på tåget var också Bettina från Darjeeling. Hon skulle ha rest igår, men hon hade fastnat i Siliguri, där hyggliga reseagenter hade övertalat henne till att ta tåget till Gaya följande dag i stället för att resa ensam med buss genom hela Bihar med byte i Patna. Sålunda kom hon på samma tåg som jag. Även hon hade liksom jag fått lägga 25% på priset för biljetten.

Tåget blev fyra timmar försenat – i stället för 14 timmar tog resan New Jaipalguri–Gaya 18, men vi kom levande fram.

I Gaya försökte jag omedelbart få en biljett vidare mot Delhi till Pathankot nära Dharamsala. Det fanns en väntelista på 53 personer, så jag gav upp genast.

I Bodhgaya fick vi inte plats på den burmesiska missionen. Det var fullt. Vi hänvisades till hotell *Deep* strax bredvid, där Bettina tog in, men som det var för dyrt för mig hamnade jag i stället på *Rainbow* något längre bort, där jag fick ett rum för halva priset.

Efter en dusch gick jag in till stan för att åtgärda biljettproblemet. Det var påfallande hur Bodhgaya igen hade fördubblats i storlek och livlighet. Marknadstorget framför Mahabodhi-tempelområdet, buddhismens Vatikan, var nästan oframkomligt. Icke desto mindre fann jag genast min gamle vän sedan redan mitt första besök här 1993 för sexton år sedan, något mera satt och nu med glasögon, men återseendet var hjärtligt som alltid. Han fixade genast min biljett. Det var nya strejker på gång, om jag ville till Pathankot med tåg måste jag vänta till torsdagen den 26-e, det kunde jag inte göra, men jag kunde ta tåget till Delhi i morgon. Naturligtvis måste jag betala extra för biljetten, som kostade mig 650 rupier (108 kronor). Det fick gå.

Indiens slättland är ett myllrande kaos som bara måste vara outhärdligt för en västerlänning. Det är inte bara den förfärliga skrällskvalmusiken, utan alla skriker och gormar, och alla bilar tutar som vansinniga hela tiden, Någon framkastade hypotesen att alla indier måste vara födda med nedsatt hörsel för att kunna verka och tvingas hålla på som de gör. Emellertid hör man aldrig en indier som sjunger falskt, och aldrig någonsin hör man en enda falsk ton i musiken, vad det än är för musik.

I detta gormande myllrelände, där det värsta symptomet är den totala nedskräpningen överallt, finns det dock undantagsöar som fungerar. Jag har funnit dem uppe i bergen, där de alla överglänser varandra, och Sikkim som stat borde tas som föregångsexempel för hela Indien, där de är mycket noga med att inte skräpa ner i naturen, naturvård, trädplantering, och så vidare. Även i Himachal Pradesh (där Dharamsala, Manali och Simla ligger) är plastpåsar numera förbjudna.

En annan sådan oas är Bodhgaya. Mina stackars vänner Angelica och Kristoffer valde att färdas den hårda vägen till Nepal till lands genom den värsta delen av hela Hindustan. För att få ett tåg från Gorakhpur för de från Rishikesh till Delhi, där de inte fick något tåg, så det fick bli buss till Gorakhpur genom krigsskådespel av strul tills de kom fram till Pokhara efter fyra dagars resa från Rishikesh. De vet vad jag menar med det "normala" Indiens outhärdlighet, som konsekvent fått mig att sky slättlandet från och med min tredje resa – detta är min 25-e – där endast vissa undantagsplatser som Bodhgaya någon gång får en att sticka sin näsa ner i slättlandsskiten trots allt.

(I nästa nummer: *Mitt gyllene besök i Bodhgaya.*)

I slutet av oktober reser vi tillbaka till Himalaya för att fortsätta årets tidigare resa där. Således kan nästa nummer inte väntas förrän i december.